Nr 211.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fortsatta åtgärder till lindrande av arbetslösheten inom stenindustrien m. m.; given Stockholms slott den 11 mars 1932.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ola Jeppsson.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 11 mars 1932.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Efter gemensam beredning med cheferna för social- och finansdepartementen anför chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Jeppsson:

I den proposition (nr 15), som den 4 januari 1932 på socialdepartementets föredragning avläts angående förstärkning av det för budgetåret 1931/1932 under femte huvudtiteln anvisade anslaget till bekämpande av arbetslösheten, framhöll chefen för nämnda departement att, utöver vad i sagda proposition

berörts, vissa spörsmål av betydelse för statens verksamhet till arbetslöshetens bekämpande för det dåvarande vore under övervägande. Till de sålunda åsyftade spörsmålen hörde även de inom kommunikationsdepartementet handlagda frågorna om fortsatta åtgärder för lindrande av krisen inom stenindustrien och om beredande av ökad möjlighet att igångsätta vägbyggnadsföretag till motverkande av arbetslöshet. Sedan dessa frågor numera undergått erforderlig beredning, anhåller jag att få anmäla desamma.

Fortsatta åtgärder för lindrande av arbetslöshet inom stenindustrien.

Under hösten 1931 samt vintern 1931/1932 hava i enlighet med beslut av 1931 års riksdag genom omfattande statsbeställningar av gatsten öppnats möjlighet för den av depressionen starkt påverkade stenindustrien att fortfarande bereda sysselsättning åt ett betydande antal arbetare inom nämnda industri, vilka eljest skulle hava drabbats av arbetslöshet. Rörande innebörden av riksdagens omförmälda beslut och de åtgärder, som i anslutning till detta beslut vidtagits, får jag erinra om följande.

I anledning av två inom riksdagen väckta motioner, I: 75 och II: 147, anvisade riksdagen (skrivelse nr 232) under utgifter för kapitalökning samt rubrik: »Fonden för förlag till statsverket» ett reservationsanslag av 3 500 000 kronor till förlag för inköp av smågatsten, att utgå av andra statsinkomster än lånemedel.

I nämnda skrivelse anförde riksdagen bland annat följande:

Stenindustriens starkt förminskade avsättningsmöjligheter hade medfört en arbetslöshet inom stenindustrien, vilken vore lika svårartad som påtaglig. År 1929 hade vid landets gatstenshuggerier sysselsatts cirka 8 000—9 000 arbetare; motsvarande antal arbetare för maj 1931 vore cirka 2 000—3 000, mestadels familjeförsörjare, vilka arbetade med begränsad arbetstid och en därav följande nedsättning av deras även under normala förhållanden rätt blygsamt tillmätta arbetsförtjänst. Den nuvarande inkomsten uppginge sålunda för familjeförsörjare i genomsnitt till 80 kronor för månad. För arbetare utan familj uppginge inkomsten — i de fall då dessa överhuvud kunde beredas arbete — till högst 45 kronor för månad.

Krisen försvårades ytterligare genom granitbrottens starka lokalisering till Västkustens och Blekinges mest karga kusttrakter. För därvarande redan förut ekonomiskt hårt beträngda kommuner måste läget te sig synnerligen bekymmersamt.

Vid bedömandet av stenindustriens allmänna framtidsutsikter, enkannerligen dess möjligheter att uthärda nuvarande synnerligen hårda kris, hade man självfallet främst att lita till företagens egen inneboende kraft till anpassning och återhämtning. I den mån de utländska marknaderna genom statsingripanden eller på annat sätt alltjämt stängdes, torde ansträngningarna i första hand få inriktas på att söka åstadkomma en bättre avsättning inom det egna landet. I denna sin strävan måste företagen anses förtjänta av allt stöd från det allmännas sida. I sådant avseende vore att märka en från socialdepartementet till rikets samtliga länsstyrelser riktad anmaning (cirkulärskrivelse den 16 mars 1931) att verka för en utsträckt användning av gatsten vid förekommande vägarbeten. Vissa förhoppningar kunde måhända hysas, att på detta sätt gatstenen skulle kunna vinna ökat insteg på hemmamarknaden. Uppenbart vore dock, att detta endast kunde ske så småningom, allteftersom planer för olika vägsträckors permanentbeläggning med gatsten efter hand hunne utarbetas och fastställas samt på grundval härav beställningar kunde äga rum.

Vid bedömandet av möjligheterna att bringa en mera omedelbar statlig undsättning i denna situation vore att märka riksdagens tidigare fattade beslut rörande igångsättande av ett farledsföretag Ramsvikskilen—Ålstenshamn, vid vilket nödhjälpsarbete lämplig sysselsättning skulle kunna beredas vissa stenarbetare. Man syntes dock hava att räkna med att därutöver under alla förhållanden skulle krävas omfattande och kapitalkrävande hjälpåtgärder för de av stenindustrikrisen berörda arbetarna och kommunerna.

Vid den ingående prövning, riksdagen ägnat ärendet, hade riksdagen för sin del kommit till den uppfattningen, att det effektivaste och snabbaste sättet att bringa lättnad i den genom stenindustriens kris uppkomna bekymmersamma situationen vore en omedelbar större statlig beställning av gatsten. Riksdagen hade ingalunda förbisett de stora vanskligheter, som därmed kunde vara förbundna. Ett dylikt statligt ingripande kunde ej bliva annat än rent tillfälligt, då, såsom riksdagen redan antytt, möjligheterna till stenindustriens fortsatta bestånd självklart måste byggas på andra mera varaktiga förutsättningar. Uppmärksammas måste ock, att den levererade stenens användning vore begränsad till allenast vissa trakter av landet, nämligen i huvudsak vägföretag, så belägna att sjötransport dit kunde förekomma eller att en järnvägstransport ej ställde sig alltför dyr.

För en dylik utomordentlig hjälpaktion talade dock, att på detta sätt lämpligt arbete kunde beredas ett stort antal stenarbetare. Den tillverkade varan skulle ock med all sannolikhet kunna erhållas för ett billigare pris än vid skeende inköp av olika vägdistrikt vart för sig. Då staten, ehuru ej direkt företagare, hade att till övervägande del bestrida kostnaderna för vägbyggnaderna, förelåge ett statligt ekonomiskt intresse av att inköpskostnaderna på detta sätt kunde begränsas. Liknande statsinköp hade redan tidigare förekommit vid stenindustriens tidigare nedgångsperiod under krigsåren.

Med avseende å omfattningen av det planerade steninköpet och möjligheterna till avyttring av inköpta kvantiteter framhöll riksdagen bland annat, att — med hänsyn till det behov, som enligt gjorda uppskattningar förelåge av gatsten för vägbeläggningar, och till den stegring av detta behov, som syntes vara att förvänta, därest inköpspriset sänktes och i all synnerhet om, såsom under förhandenvarande förhållanden syntes vara rimligt, något högre statsbidrag utöver normalt utgående 75 procent kunde påräknas vid användning av gatsten för permanentbeläggning — en beställning av inemot 1 000 000 kvadratmeter sten ej kunde anses vara för stort tilltagen. Det beräknades, att de arbetare, som vid tidpunkten för beslutets fattande vore sysselsatta inom stenindustrien — inberäknat permitterade arbetare, vilka ej erhållit sysselsättning vid nödhjälpsarbete eller eljest — på detta sätt skulle kunna beredas arbete under en tid av sex månader. Viktigt vore enligt riksdagens mening att beställningens utförande förlades till de ur arbetslöshetssynpunkt svåraste delarna av året.

I riksdagens skrivelse sammanfattades slutligen de grunder, efter vilka steninköpet borde ske, på följande sätt:

1. Smågatstenen, som skall vara av prima beskaffenhet, nytillverkas, upplagras och levereras vid kaj eller utlastningsplats till stenhuggerifirmornas självkostnadspris, dock för Bohuslän och Halland högst 3 kronor 50 öre samt för ost- och sydkusten högst 3 kronor 85 öre per kvadratmeter.

2. Vid beställningarnas utförande tillses, att arbetstillfällena fördelas på ett ur arbetslöshetssynpunkt lämpligt sätt.

3. För fördelning av statsbeställningen å olika stenhuggerifirmor och därmed sammanhängande ärenden bildas en kommitté, bestående av en av Kungl. Maj:t förordnad ordförande samt två representanter för företagare och två för arbetare.

4. Firmorna ansvara för de staten tillhöriga lagren och ställa härför godkänd säkerhet; lagringen sker kostnadsfritt.

5. Det slutliga godkännandet av den inköpta smågatstenen sker vid leveransen av densamma till förbrukarna.

6. Utformningen av de närmare grunderna för användningen av förevarande anslag ankommer på Kungl. Maj:t.

Genom beslut den 5 juni 1931 har Kungl. Maj:t, i anslutning till berörda av riksdagen angivna grunder, dels bestämt, att handhavandet av vissa uppgifter i samband med inköp av smågatsten skulle ankomma på en kommitté — sedermera benämnd statens steninköpskommitté — bestående av en av Kungl. Maj:t utsedd ordförande samt fyra ledamöter, av vilka två skulle representera företagare och utses av Sveriges granitindustriförbund samt två företräda arbetare och utses av svenska stenindustriarbetareförbundet, dels ock till ordförande i kommittén förordnat landshövdingen i Göteborgs och Bohus län O. F. von Sydow.

Sedan representanter för företagare och arbetare utsetts, meddelade Kungl. Maj:t därefter den 19 juni 1931 närmare villkor och bestämmelser att lända till efterrättelse beträffande den beslutade statsbeställningen. Dessa villkor och bestämmelser byggde på de av riksdagen angivna huvudgrunderna och innefattade därutöver föreskrifter bland annat rörande försäljningen av inköpta stenpartier. I sistnämnda hänseende föreskrevs, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle handhava försäljningen och för ändamålet genom länsstyrelserna lämna samtliga vägstyrelser och vederbörande stadsmyndigheter i riket underrättelse om de möjligheter, som komme att föreligga till inköp av sten från statens förråd, därvid jämväl vederbörandes uppmärksamhet skulle, i anslutning till vad riksdagen på denna punkt yttrat, fästas på möjligheten att erhålla förhöjt statsbidrag till vägbeläggningar med smågatsten. Försäljningen skulle ske till pris, motsvarande statens kostnad för vederbörande stenparti, och för leverans vid något av statens förråd. Belopp, som inflöte vid försäljning av stenparti, skulle av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bokföras å titel »Fonden för steninköp».

Enligt vad riksdagen i sin förenämnda skrivelse uttalat, borde stenbeställningarna begränsas att avse endast smågatsten. Emellertid hemställde statens steninköpskommitté i skrivelse den 25 juli 1931, att ett belopp av 225 000 kronor av förenämnda anslag måtte få användas till inköp av storgatsten i stället för smågatsten. Detta förslag motiverades därmed att, enligt vad verkställda undersökningar givit vid handen, inom åtskilliga av arbetslöshet bland gatstensarbetare betungade kommuner i Blekinge län på grund av det där förefintliga stenmaterialets beskaffenhet icke kunde bedrivas tillverkning av smågatsten men väl av storgatsten. Läget inom dessa kommuner syntes icke hava uppmärksammats vid frågans behandling i riksdagen. Vidare framhölls, att vid

gatstensbeläggning å väg krävdes, förutom smågatsten, även viss kvantitet storgatsten såsom kantstöd åt beläggningen.

Genom beslut den 31 juli 1931 lämnade Kungl. Maj:t bifall till kommitténs framställning och föreskrev, att de i förenämnda beslut den 19 juni 1931 lämnade föreskrifterna skulle i tillämpliga delar lända till efterrättelse beträffande nu ifrågavarande inköps- och försäljningsverksamhet, dock att priset, som icke finge överstiga leverantörens självkostnadspris, bestämdes till högst 7 kronor 50 öre per kvadratmeter storgatsten.

Ytterligare torde jag få erinra om att Kungl. Maj:t, sedan steninköpskommittén anmält, att dess uppdrag i huvudsak fullgjorts och att för fullgörandet av återstående arbetsuppgifter syntes påkallas endast en mindre delegation, genom beslut den 24 september 1931 förordnat, att kommittén skulle för återstående ärendens handläggning utgöras av ordföranden samt ledamöterna direktören V. Kullgren, vilken representerar arbetsgivarna, och förtroendemannen Hj. Lundgren, företrädande arbetarna.

I fråga om fortsatta statliga åtgärder till understödjande av gatstensindustrien har *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* i skrivelse den 15 januari 1932 framlagt ett förslag, åsyftande att vid försäljning av gatsten från statens förråd inflytande medel måtte få användas till fortsatta steninköp under månaderna oktober—april av nästa budgetår. Länsstyrelsen framhåller i skrivelsen till en början, att gatstenstillverkningen för statens räkning varit ägnad att i beaktansvärd utsträckning bereda sysselsättning och arbetsförtjänst åt arbetare inom stenindustrien. Under vintern 1931/1932 hade genom statsbeställningarna kunnat beredas sysselsättning åt 3 100 arbetare, ett antal, som — efter på sina håll mellan vederbörande arbetsgivare och arbetare träffade frivilliga överenskommelser om begränsning av den kontraktsenliga maximiförtjänsten per månad och arbetare — torde hava ökats till omkring 3 500. Länsstyrelsen upplyser vidare, att den beställda kvantiteten smågatsten uppginge till 906 560 kvadratmeter, vartill komme en kvantitet storgatsten av 30 000 kvadratmeter.

Beträffande de rådande förhållandena i arbetslöshetshänseende bland stenindustriens arbetare och det ekonomiska läget inom de av nämnda industri berörda kommunerna i länet yttrar länsstyrelsen härefter:

Trots de särskilda åtgärder, som på nämnt sätt av statsmakterna vidtagits för att motverka arbetslösheten inom ifrågavarande industri, är läget för stenarbetarbefolkningen inom Göteborgs och Bohus län bekymmersamt. Även de kommuner, vilkas näringsliv i mera väsentlig mån baserar sig på stenindustrien, hava tungt drabbats av depressionen. I sådant avseende tillåter sig länsstyrelsen framhålla följande.

Enligt vederbörande kommunala arbetslöshetsorgans rapporter till statens arbetslöshetskommission redovisades vid årsskiftet 1931/1932 inom de 21 stenindustrikommunerna i länet sammanlagt 2 209 man såsom sysselsatta vid tillverkningen av de gjorda statsbeställningarna å gatsten. Vid statliga reservarbeten voro sysselsatta 993 man från berörda kommuner och vid kommunala arbeten, huvudsakligast vägarbeten i vägdistriktens egen regi, 372 man. 838 personer åtnjöto kontantunderstöd. Såsom hjälpsökande arbetslösa, vilka icke

kunnat beredas statlig eller kommunal arbetslöshetshjälp, rapporterades ett sammanlagt antal av 1 326. Arbetslöshetens omfattning inom berörda kommuner framgår närmare av följande tablå:

Kommun	Sysselsatta vid statsbest. av gatsten	Sysselsatta vid andra statl. reservarbeten	Sysselsatta vid kommunala nödhjälpsarbeten	Uppbära understöd	Andra arbetslösa	Summa
Skee I	76	48	—	85	115	324
Skee II	218	40	—	108	12	378
Tjärnö	5	—	—	—	26	31
Hogdal	10	34	2	—	137	183
Näsinge	104	86	—	60	57	307
Lommeland	67	61	—	20	45	193
Tanum	75	5	191	—	114	385
Lur	—	5	33	—	22	60
Grebbestad	5	—	16	—	6	27
Kville	115	75	40	8	138	376
Bottna	18	9	—	—	39	66
Svenneby	25	32	22	—	65	144
Tossene	180	103	—	175	222	680
Berfendal	10	9	5	—	9	33
Askum	230	51	—	—	69	350
Smögen	—	2	—	—	7	9
Kungshamn	—	—	—	—	10	10
Malmön	203	24	—	55	90	372
Bro	210	149	—	100	52	511
Brastad	457	204	—	177	30	868
Lyse	189	51	—	50	25	315
Svarteborg	12	5	63	—	36	116
Summa	2 209	993	372	838	1 326	5 738

Till tablån må i detta sammanhang anmärkas, att arbetslöshetens omfattning, särskilt vad Askums och Kungshamns kommuner beträffar, på grund av vissa firmors kontraktsenliga förpliktelser att sysselsätta viss arbetarstyrka ej lärer giva ett exakt uttryck för den industriella depressionens intensitet.

Den omfattande arbetslöshet inom de speciella stenindustridistrikten, som sålunda är för handen, torde böra ses mot bakgrunden av det förhållandet, att den väsentligare delen av de i arbete varande stenarbetarna sysselsättas med tillverkningen av de för statens räkning beställda stenpartierna, vilken tillverkning torde vara avslutad med utgången av mars eller möjligen april månad innevarande år. Framhållas må också, att månadsförtjänsterna för de med statsbeställningarnas utförande sysselsatta arbetarna begränsats till högst 130 kronor för försörjningspliktiga arbetare och högst 100 kronor för ungkarlar. Åtskilliga arbetare hava emellertid icke nått upp till sådan förtjänst

För kommunernas del hava av den omfattande arbetslösheten samt de begränsade arbetsförtjänsterna för stenarbetarna föranletts såväl minskade skatteintäkter som ökade utgifter i form av arbetslöshetshjälp och fattigvård. Av efterföljande sammanställning framgå utgifterna för arbetslöshetens motverkande under år 1931 inom stenindustrikommunerna ävensom utdebiteringar per skattekrona för åren 1931 och 1932 inom respektive kommuner:

Kommun	Utgifter för arbetslösa år 1931 Kronor	Utdebitering för år 1932 Kronor	Utdebitering för år 1931 Kronor
Bro	14 800: —	16: 50	10: 35
Brastad	30 900: —	21: —	10: 70
Lyse	13 000: —	12: 50	11: 65
Lysekil	43 061: 85	10: —	9: 50
Malmön	20 000: —	10: —	7: 60
Tossene	26 000: —	11: 60	9: —
Askum	10 500: —	7: 50	7: 50
Kungshamn	—	7: 70	10: —
Svenneby	1 400: —	11: 70	11: 10
Bottna	3 992: 67	13: 30	12: 62
Kville	23 290: —	12: 50	10: 08
Tanum	17 000: —	9: 10	9: 10
Lur	3 000: —	14: —	14: 50
Tjärnö	1 275: —	11: —	11: 80
Skee	84 541: 15	18: 26	10: 51
Hogdal	9 500: —	11: 55	11: 65
Lommeland	29 000: —	21: —	17: 30
Näsinge	50 700: —	16: 75	14: 65
Strömstad	—	8: 36	8: 36

Härtill komma vägskatt, som för ifrågavarande landskommuner för 1932 växlar mellan lägst 24 och högst 40 öre per vägfyrk, samt landstingsskatt med 2·05 kronor per skattekrona.

Såsom torde framgå av denna sammanställning lära kommunerna, som redan äro hårt skuldbelastade, icke kunna förväntas bliva i stånd att i fortsättningen själva i nödig omfattning sörja för de arbetslösa. Deras ekonomi är redan i vissa fall ansträngd till bristningsgränsen. Folkmängden inom berörda kommuner uppgår sammanlagt till omkring 50 000, kvinnor och barn inräknade. I förhållande härtill framstår den redovisade arbetslösheten såsom synnerligen omfattande och för kommunerna betungande.

I fråga om utsikterna för en förbättring av läget inom stenindustrien under den närmaste framtiden har länsstyrelsen anfört:

Såvitt nu kan bedömas, lära utsikter näppeligen få anses vara för handen för en förbättring av läget inom stenindustrien under den närmare framtiden. Enligt tillgängliga uppgifter uppgick värdet av exporten av hand- och maskinslagen gatsten från vårt land till i runda tal 16·3 miljoner kronor år 1929, 15·1 miljoner kronor år 1930 och 6·2 miljoner kronor under de 11 första månaderna av år 1931.[1] Den export, som således trots rådande svårigheter i allt fall kunnat äga rum, har enligt vad länsstyrelsen har sig bekant ej i nämnvärd mån föranlett någon minskning i de stora varulager, varmed de svenska stenexportföretagen sedan länge inneligga. Till förklaring av detta förhållande må omnämnas, att stenfirmorna, innan utförandet av statsbeställningarna omkring den 1 oktober 1931 igångsattes, i viss utsträckning upprätthöllo driften, varvid ej obetydliga kvantiteter tillverkades. Vidare må framhållas, att i nyssnämnda exportsiffror vissa kvantiteter ingå, som utförts för sådana utländska kommunala eller affärsintressens räkning, vilka i realiteten om också ej formellt svara även för exportvarans tillverkning.

[1] Enligt uppgift från kommerskollegium uppgick värdet av exporten för hela år 1931 till icke fullt 6.6 miljoner kronor.

Utsikterna för vinnande av avsättning av gatsten utom riket hava under de senaste månaderna, såsom jämväl framgår av exportsiffrorna, ytterligare förmörkats till följd av vidtagna tullåtgärder och restriktiva penningpolitiska åtgärder.

Länsstyrelsen erinrar i fortsättningen om att kantstenshuggarna icke kunnat beredas sysselsättning vid statsbeställningarnas utförande. Antalet kantstenshuggare uppginge enligt länsstyrelsen till omkring 1 800, varav inemot 1 500 komme på Göteborgs och Bohus län och återstoden på Blekinge och Småland. Inom Göteborgs och Bohus län vore, yttrar länsstyrelsen, för det dåvarande allenast omkring 200 man i arbete; sysselsättningen för dessa kunde emellertid beräknas fortvara en tid av endast en månad för 30 man och två och halv månad för 100 man. Läget för ifrågavarande grupp av stenindustriarbetare vore således i hög grad bekymmersamt. Förhandlingar hade inletts med Djurgårdskommissionen om beställning av viss kvantitet kantsten, men även om genom en sådan beställning en värdefull utökning av arbetstillgången kunde komma till stånd, syntes den ifrågasatta beställningen likväl ej vara av sådan omfattning, att densamma skulle kunna med hänsyn till antalet arbetslösa i tillnärmelsevis erforderlig grad påverka arbetstillgången. Det syntes därför önskligt, att särskilda åtgärder kunde vidtagas för beredande av bättre sysselsättning åt ifrågavarande arbetare inom deras industri.

Med hänsyn till vad sålunda anförts finner länsstyrelsen behov föreligga av att jämväl under nästkommande vinter fortsätta den särskilda hjälpaktion inom stenindustrien, som inletts genom de gjorda statsbeställningarna å gatsten. Härom yttrar länsstyrelsen vidare:

Enligt erhållna uppgifter från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen angående försäljningen av gatsten från statens förråd hava redan vissa stenpartier kunnat försäljas, varjämte förhandlingar om försäljning av avsevärda kvantiteter pågå. Att döma av ifrågavarande uppgifter skulle utsikt förefinnas till försäljning inom den närmare framtiden av omkring 480 000 kvadratmeter smågatsten samt 500 kvadratmeter storgatsten, motsvarande en sammanlagd köpeskilling av omkring 1 690 000 kronor. Med hänsyn till det statsfinansiella läget lära ytterligare medel på riksstaten, såvitt länsstyrelsen förmår bedöma, knappast synas nu böra ifrågasättas för fortsatta beställningar å gatsten för statens räkning. Såsom framgår av vad förut anförts angående arbetslösheten bland stenarbetare och nödläget inom stenindustrikommunerna, måste dock sådana beställningar anses vara synnerligen behövliga jämväl under nästkommande budgetår. De medel, som inflyta till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i form av erlagda likvider för stenpartier inköpta från statens gatstensförråd, synas därför böra få disponeras för ytterligare statsbeställningar.

Under åberopande av det anförda har länsstyrelsen, som samrått med representanter för arbetsgivare och arbetare samt med statens steninköpskommitté, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens medgivande, att de medel, som inflyta vid försäljningen av enligt riksdagens beslut år 1931 för statens räkning inköpt gatsten, måtte få användas under budgetåret 1932/1933 till ytterligare statsbeställningar å gatsten efter grunder, likartade med dem som gällt beträffande de under innevarande budgetår gjorda beställningarna, med rätt för Kungl. Maj:t att bestämma, att beställningarna i den utsträck-

ning, som finnes skälig, må få avse ej blott smågatsten utan jämväl storgatsten och kantsten.

Till följd av remiss har *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* den 23 januari 1932 avgivit utlåtande över länsstyrelsens nu återgivna framställning. Styrelsen har däri anfört:

Utan tvivel är läget för stenarbetarbefolkningen, trots den särskilda åtgärd, som genom statsbeställningen å sten vidtagits för att motverka arbetslösheten inom stenindustrien såväl inom Göteborgs och Bohus län som inom de kommuner i andra län, vilkas näringsliv i mera väsentlig mån grundar sig på stenindustrien, synnerligen bekymmersamt, men styrelsen har likväl icke anledning frångå sin i skrivelse den 9 mars 1931 till riksdagens statsutskott uttalade uppfattning om faran av den då föreslagna och sedermera genomförda anordningen med statsbeställningar såsom hjälpform för arbetslöshetens bekämpande. Mot avslutande på sätt länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län nu föreslagit av ytterligare statsbeställningar med användande av de medel, som väntas inflyta från försäljningen av den redan statsbeställda stenen, talar emellertid jämväl den omständigheten, att stenmarknaden redan med nu befintliga lager av sten är mycket tryckt, vilket förhållande säkerligen är välkänt för såväl länsstyrelsen som Kungl. Maj:t. Ett flertal skrivelser från firmor, som icke kommit i åtnjutande av statsbeställning, bestyrka detta förhållande. Den premie i form av större bidrag av automobilskattemedel, som av Kungl. Maj:t ställts i utsikt till de städer, som köpa av den statsbeställda stenen, bidrager givetvis också att avsevärt försämra försäljningsmöjligheterna av annan sten än den statsbeställda. Genom dessa ökade bidrag till städer, som använda den statsbeställda stenen, minskas givetvis i samma proportion dessas användning till andra arbeten, varigenom arbetstillfällen för dem, som eljest skulle sysselsättas med väg- eller broarbeten, utförda för dessa medel, i motsvarande grad minskas.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har på grund av det anförda avstyrkt bifall till länsstyrelsens förslag. Skulle emellertid, yttrar styrelsen i fortsättningen, länsstyrelsens framställning komma att av Kungl. Maj:t och riksdagen bifallas, syntes de nya statsbeställningarna för att kunna tillgodose så många arbetslösa som möjligt böra förbindas med villkor om väsentligt nedsatta arbetslöner och ackordspriser i överensstämmelse med den prisnivå, som vore gällande vid statens reservarbeten, varmed dessa stenarbeten närmast syntes vara jämförliga. Det syntes lämpligt att, såsom ägt rum vid de förut beslutade statsbeställningarna av sten, till den av Kungl. Maj:t tillsatta steninköpskommittén lämnades uppdraget med fördelningen av beställningarna och därmed sammanhängande frågor och till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samma uppgifter i fråga om kontroll, lagring och försäljning som genom brevet den 19 juni 1931 lagts på kommittén respektive styrelsen.

I utlåtande den 25 januari 1932 har *statens arbetslöshetskommission* anfört följande:

När arbetslöshetskommissionen i utlåtande den 19 december 1930, i anledning av en framställning från Västra Sveriges gatstensindustriidkareförbund och Svenska stenindustriarbetareförbundet angående anvisande av automobilskattemedel för inköp av smågatsten, liksom också i sitt den 13 mars 1931

avgivna yttrande till riksdagens statsutskott över tvenne vid 1931 års riksdag väckta motioner om anslag till åtgärder för lindrande av krisen inom stenindustrien uttalade, att kommissionen icke ansåge sig kunna förorda bifall till vare sig den nyss nämnda framställningen eller de inom riksdagen väckta motionerna, hade denna kommissionens avvisande hållning sin grund främst i principiella betänkligheter mot den form av statssubvention av en viss industri, som förslagets realiserande obestridligen måste anses komma att innebära. Men även förvärvad erfarenhet om de tidigare av staten anordnade gatstensbeställningarna påverkade kommissionens uppfattning i frågan.

Att depressionen inom stenindustrien i slutet av år 1930 och början av år 1931 ännu icke antagit en så svårartad karaktär, som senare blivit fallet, bidrog givetvis också till att kommissionen fann de ifrågasatta åtgärderna olämpliga. Kommissionen vill emellertid numera icke bestrida, att erfarenheterna av den senaste statsbeställningen av gatsten givit kommissionen anledning att i viss mån modifiera sitt omdöme om värdet av denna särskilda form av statlig hjälpverksamhet för arbetslöshetens lindrande. Visserligen anser sig kommissionen alltjämt hava fullgoda skäl att vidhålla sin mening om det principiellt oriktiga i varje sådan subventionering av näringslivet med arbetslöshetsmedel, som här ifrågasättes, åt vilken uppfattning kommissionen även givit förnyat uttryck i utlåtande den 31 december 1931 i anledning av domänstyrelsens framställning angående anvisande av 1 miljon kronor av arbetslöshetsanslaget för avverkningar å statsskogarna för beredande av arbetstillfällen (se proposition nr 15 år 1932), men å andra sidan måste likväl vitsordas, att de nu löpande gatstensbeställningarna utgjort ett verksamt medel att avhjälpa arbetslöshetstrycket i de berörda trakterna och att den anordning, som i detta fall träffats, i varje fall icke medfört större kostnader än som skulle hava kommit i fråga vid genomförandet av eljest ofrånkomliga andra hjälpåtgärder till förmån för stenindustriens arbetslösa.

Kommissionen meddelar i närslutna bilagor en sammanställning av arbetslöshetens omfattning i Göteborgs och Bohus samt Blekinge län — de län, inom vilka arbetslösheten inom stenindustrien företrädesvis gjort sig gällande — per den 30 september och den 31 december 1931, vilken utvisar den förändring, som ägt rum beträffande omfattningen av den till arbetslöshetskommissionen rapporterade arbetslösheten inom de i tabellen upptagna kommunerna under ifrågavarande kvartal. Ökningen av de arbetslösas antal har under kvartalet uppgått till:

i Göteborgs och Bohus län	1 628
i Blekinge län	947
Sammanlagd ökning	2 575

Givet är, att siffrorna för den redovisade totala arbetslösheten skulle hava stegrats i mycket högre grad, om de vid statsbeställningsarbetena sysselsatta personerna även kommit att belasta arbetslöshetsstatistiken.

De sålunda meddelade siffrorna ådagalägga, att arbetslösheten inom de båda länen fortfarande är mycket betydande och att situationen inom många stenindustrikommuner torde bliva synnerligen bekymmersam, när arbetet med de nu pågående stenbeställningarna fram på våren avslutas. Än mera kan detta befaras bliva händelsen under höstmånaderna 1932, därest det allmänna läget inom stenindustrien till dess icke kommer att undergå en avsevärd förbättring, vilket dess värre för närvarande synes föga sannolikt.

Med hänsyn härtill anser kommissionen vägande praktiska skäl tala till förmån för den av länsstyrelsen ifrågasatta åtgärden, i synnerhet som densammas genomförande icke kräver något direkt nytt anslag utan endast, att sådana

medel tagas i anspråk, som svara mot intäkten av försålda kvantiteter sten från statens förråd av vid stenbeställningsarbetena nytillverkad gatsten.

I likhet med länsstyrelsen håller också kommissionen före, att denna förnyade statsbeställning bör få utföras väsentligen under nästkommande vinter och med början tidigast den 1 oktober 1932. Under den tid, som förflyter mellan tidpunkten för de nuvarande stenbeställningarnas avslutande och ifrågavarande datum, torde kommissionen nämligen äga möjlighet att i vanlig ordning bereda stenindustriens arbetslösa den hjälp, som förhållandena kunna kräva.

Kommissionen — som förutsätter såsom en självfallen sak, att den av länsstyrelsen föreslagna statsbeställningen icke blott skall komma de arbetslösa från Bohuslän och Blekinge län tillgodo utan även erbjuda arbetsmöjligheter för de arbetslösa stenarbetare inom andra län, som må befinna sig i enahanda trångmål — förklarar sig i anslutning till det anförda icke hava något att erinra mot ett bifall till den av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län gjorda framställningen.

De vid arbetslöshetskommissionens utlåtande fogade sammanställningarna över arbetslöshetens omfattning i Göteborgs och Bohus samt Blekinge län, beträffande vilka jag i övrigt torde få hänvisa till handlingarna, utvisa bland annat, att antalet till kommissionen anmälda arbetslösa i städer och å landsbygd ökats under tiden 30 september—31 december inom förstnämnda län från 7 304 till 8 932 och inom det senare länet från 2 045 till 2 992 samt att det den 31 december 1931 redovisade totalantalet arbetslösa fördelar sig på följande sätt:

	Anställda i			Uppbärande		Ej hjälpta	Summa
	statliga arbeten	kommunala arbeten	statskommunala arbeten	understöd med statsbidrag	kommunalt understöd		
Göteborgs och Bohus län	1 348	608	16	2 108	104	4 748	8 932
Blekinge län	1 081	270	126	216	14	1 285	2 992
Summa	**2 429**	**878**	**142**	**2 324**	**118**	**6 033**	**11 924**

Sedan det, på sätt jag i det följande skall närmare beröra, visat sig önskvärt att för fortsatta åtgärder till lindrande av arbetslösheten inom stenindustrien kunna ställa till förfogande ytterligare medel utöver dem, som kunna komma att inflyta genom försäljning av sten från statens stenförråd, upptogs inom kommunikationsdepartementet till övervägande frågan om sättet för beredande av dessa ytterligare medel. I anslutning till vad som inom departementet preliminärt ifrågasatts beträffande finansieringen av en utökad statlig låneverksamhet för igångsättande av vägbyggnadsföretag till motverkande av arbetslöshet — i vilket ämne, på sätt jag i det följande skall omnämna, inom departementet utarbetats en promemoria, vilken för utlåtanden utremitterats till åtskilliga myndigheter — framkastades därvid tanken att för ändamålet

taga i anspråk innestående automobilskattemedel. Yttranden i finansieringsfrågan inhämtades därefter från statskontoret, riksräkenskapsverket och fullmäktige i riksgäldskontoret.

Statskontoret, vars yttrande är dagtecknat den 29 februari 1932, har — under åberopande av ämbetsverkets i det följande omnämnda utlåtande rörande sättet för anskaffande av medel till nyssberörda låneverksamhet för vägföretag — med avseende å finansieringen av eventuella fortsatta statsbeställningar av gatsten hävdat den uppfattningen, att anslag för ändamålet borde upptagas å riksstaten, i all synnerhet som så skett beträffande motsvarande statsbeställningar under innevarande budgetår.

I yttrande den 3 mars 1932 har *riksräkenskapsverket*, med hänvisning till sitt den 29 februari 1932 avgivna utlåtande angående den ifrågasatta låneverksamheten för vägarbeten — vartill jag i det följande återkommer — bestämt avstyrkt att innestående automobilskattemedel skulle tagas i anspråk för fortsatta statsinköp av gatsten.

Fullmäktige i riksgäldskontoret, som behandlat förevarande fråga i det utlåtande, dagtecknat den 3 mars 1932, vilket av fullmäktige avgivits i anledning av remiss å förslaget om anordnande av särskild låneverksamhet för igångsättande av vägföretag till arbetslöshetens lindrande, hava förklarat sig icke vilja avstyrka, att innestående automobilskattemedel toges i anspråk för fortsatta gatstensbeställningar.

Departementschefen.

Genom den statsbeställning av gatsten, som i enlighet med 1931 års riksdags beslut ägt rum och vars utförande ännu pågår, har en tämligen omfattande verksamhet inom stenindustrien kunnat upprätthållas. De kontrakt, som avslutats angående beställningarna, avsågo anställande av ett antal av sammanlagt 3 104 arbetare. Huvudsakligen genom frivilliga överenskommelser om begränsning av arbetarnas förtjänster under de i avtalen förutsatta maximibeloppen för månad — 130 kronor för familjeförsörjare och 100 kronor för ungkarlar — har emellertid sysselsättning kunnat beredas ytterligare ett antal arbetare. Av stenbeställningens utförande föranledda transport- och lastningsarbeten för framförande av sten från brytningsställena till lagringsplatserna hava tagit i anspråk ytterligare ett antal personer. Tages hänsyn till dessa omständigheter, kan det antagas, att det antal personer, som genom beställningen helt eller huvudsakligen erhållit sin utkomst, uppgår till icke obetydligt över 4 000. Härtill komma vissa indirekta fördelar — i form av körslor, bergarrenden, båtfrakter, ökad handelsomsättning o. s. v. — som arbetena med beställningens utförande berett befolkningen på därav berörda orter.

Otvivelaktigt hava sålunda de för stenindustriens stödjande vidtagna åtgärderna åstadkommit en betydande lättnad i det av depressionen inom nämnda industri förorsakade svåra läget. Av arbetslöshetskommissionen har vitsordats, att den form, som i detta fall använts för statens hjälpaktion, icke medfört större kostnader än som skulle uppstått vid eljest ofrånkomliga hjälpåtgärder av annan art.

Arbetena med statsbeställningens utförande, vilka togo sin början den 1 ok-

tober 1931, lida emellertid nu mot sitt slut. Dessa arbeten beräknades ursprungligen komma att pågå under en tid av sex månader eller till utgången av mars månad innevarande år. Enligt inhämtade upplysningar torde man emellertid kunna räkna med att arbetena på sina håll komma att fortgå ytterligare någon tid. Vid arbetsplatserna i Blekinge lärer, enligt vad jag inhämtat, sysselsättning för hela den anställda arbetarstammen kunna påräknas under större delen av april månad; vid arbetsplatserna i Bohuslän synas däremot arbetena med beställningens fullgörande till övervägande del bliva avslutade omkring månadsskiftet mars—april.

Den situation, som med arbetenas avslutande inträder, måste betecknas såsom mycket allvarlig. Arbetarnas resurser måste helt naturligt efter den långa tid av arbetslöshet eller begränsade arbetsinkomster, som föranletts av den långvariga depressionen, vara i stort sett uttömda. För stenindustrien — vars avsättning, frånsett statsbeställningen, alltmera minskats och vars lagerbehållningar för närvarande enligt uppgift äro mycket betydande — synas möjligheterna för den närmaste framtiden att bereda fortsatt anställning åt arbetarna vara mycket små. De inom stenhuggeridistrikten belägna kommunerna äro på grund av det minskade skatteunderlag och de ökade utgifter, som den ihållande arbetslösheten föranlett, redan nu synnerligen hårt belastade, och vid den ytterligare mycket betydande stegring av arbetslösheten, som efter avslutande av arbetena med statsbeställningen måste vara att vänta, torde kommunerna sakna resurser att bestrida på dem ankommande kostnader för en tillnärmelsevis effektiv hjälp åt den stora skaran av arbetslösa stenarbetare.

Det synes mig i detta läge vara ofrånkomligt att staten ånyo träder emellan med åtgärder för beredande av arbetstillfällen åt den här avsedda befolkningen. De särskilda förhållanden, som i detta fall föreligga — bland annat den omständigheten att åtskilliga av de kommuner, som det här gäller, hava sin ekonomi så gott som helt baserad på stenindustrien och att stora svårigheter möta att i tillräcklig omfattning bereda lämpliga reservarbeten av annan art — tala enligt min mening för att en hjälpaktion även nu får formen av åtgärder, vilka möjliggöra ett vidmakthållande i viss omfattning av stenindustriens verksamhet. De skäl, som föranledde 1931 års riksdags beslut om dylika åtgärder under innevarande vinter, hava under den gångna tiden erhållit ökad styrka. Jag vill alltså för min del förorda en förnyad statsbeställning av gatsten hos stenindustriföretag.

Det av länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län i ärendet framställda förslaget går ut på, att för fortsatt statsinköp av gatsten skulle användas medel, som inflyta i mån av försäljning från de av staten under innevarande budgetår inköpta stenpartierna. Länsstyrelsen har härvid förutsatt, att arbetena med en fortsatt beställning skulle begränsas till tiden oktober 1932—april 1933. Det synes mig emellertid i nuvarande läge knappast vara möjligt att utgå från en sådan begränsning. Vilken omfattning arbetena med den avsedda nya statsbeställningen vid bifall till länsstyrelsens förslag skulle erhålla, kan för närvarande icke med någon tillförlitlighet bedömas. Visserligen torde anledning finnas till antagande, att man skall finna avsättning för de av staten hittills inköpta stenpartierna. Den för statens räkning tillverkade gatstenen är

nämligen, enligt vad sakkunniga betygat, av ypperlig kvalitet, och i den mån städer och vägdistrikt — genom nödig information från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen eller eljest — erhålla kännedom härom, kan det förväntas, att smågatsten skall alltmera vinna användning såsom beläggningsämne för gator och vägar. Emellertid torde försäljning kunna ske endast småningom. Enligt från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inhämtade upplysningar har från statens förråd hittills levererats endast ett mindre parti av omkring 200 kvadratmeter smågatsten (provleverans). Beställningar hava emellertid inkommit å omkring 150 000 kvadratmeter smågatsten och 500 kvadratmeter storgatsten, varjämte för ett visst vägföretag reserverats 16 000 kvadratmeter smågatsten. Därjämte uppgives försäljning kunna påräknas av omkring 140 000 kvadratmeter smågatsten till en del städer, därest dessa erhålla särskilda bidrag av automobilskattemedel för stensättning av gator och vägar. Ytterligare hava förfrågningar hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjorts rörande omkring 220 000 kvadratmeter smågatsten. De nu angivna kvantiteterna motsvara en försäljningssumma av 1 800 000 à 1 900 000 kronor. I dessa kvantiteter har inräknats en beställning av 100 000 kvadratmeter smågatsten, som gjorts av Djurgårdskommissionen för leverans under loppet av högst 10 år med likvid i mån av leverans. Härutöver är emellertid kommissionen, enligt vad från dess sida under hand meddelats, i behov av omkring 50 000 kvadratmeter smågatsten samt cirka 60 000 löpmeter specialsten (kantsten, rännstensbottnar och gångsten för gångbanor), vilka partier emellertid torde komma att erfordras successivt under ett antal år. Dylik specialsten ingår icke i den hittills gjorda statsbeställningen men torde vid en fortsatt beställning lämpligen kunna tillverkas för kommissionens räkning. Även om man skulle utgå från att ytterligare inköp av sten från statens förråd, utöver dem som enligt vad här anförts för närvarande äro gjorda eller ifrågasatta, kunna förväntas under innevarande och nästkommande budgetår, kan man med nyssnämnda siffror för ögonen konstatera, att försäljningsmedel komma att inflyta i så pass långsam takt, att en fortsatt statsbeställning av gatsten med anlitande allenast av sådana medel efter all sannolikhet skulle komma att få en avsevärt mindre omfattning än den hittills verkställda beställningen. Redan av denna anledning synes det nödvändigt att för en ny statsbeställning bereda ytterligare medel. Härtill kommer, att det med hänsyn till det nuvarande arbetslöshetsläget och kommunernas beträngda ställning knappast kan anses tillrådligt att låta anstå med igångsättande av en ny beställning ända till hösten 1932. Fastmera synes det mig ofrånkomligt, att tillfälle beredes till en omedelbar fortsättning på de nuvarande arbetena, enär endast på detta sätt en tillräckligt effektiv hjälp under den närmaste tiden torde kunna beredas den till stenindustrien knutna arbetarstammen. Möjlighet torde därför böra hållas öppen att — eventuellt med något avbrott eller någon minskning i arbetsstyrkorna, på vissa arbetsplatser eller över hela linjen, under de med hänsyn till den allmänna arbetstillgången gynnsammaste månaderna — bedriva fortsatt arbete med tillverkning av gatsten för statens räkning under återstoden av år 1932 och in på år 1933, för

den händelse icke dessförinnan skulle inträda en avsevärd förbättring i stenindustriens nuvarande läge.

Från sålunda angivna utgångspunkter har jag ansett mig böra tillstyrka, att för nya statsbeställningar av gatsten avses, utöver de medel, som kunna inflyta vid försäljning från nu befintliga förråd, ett belopp av 4 000 000 kronor.

För den tillstyrkta fortsatta verksamheten för motverkande av arbetslösheten inom stenindustrien synas böra lända till efterrättelse i huvudsak samma grunder, som tillämpats beträffande den hittillsvarande verksamheten. Statsinköpen torde alltså böra väsentligen avse smågatsten, men frihet bör lämnas åt Kungl. Maj:t att förordna om inköp jämväl av storgatsten och kantsten eller annan specialsten i den mindre utsträckning, som kan finnas nödvändig för att bereda arbetstillfällen å sådana orter, där stenmaterialets beskaffenhet icke möjliggör tillverkning av fullgod smågatsten, eller eljest av särskilda skäl prövas påkallat. Vad angår det pris, som av staten bör erläggas för den tillverkade stenen, saknas tillräcklig anledning att ifrågasätta minskning av nu stadgade maximibelopp; det torde emellertid liksom hittills böra ankomma på steninköpskommittén — vilken fortfarande bör handhava inköpsverksamheten — att efter undersökning rörande företagens självkostnad fastställa inköpsprisen.

I anslutning till vad arbetslöshetskommissionen anfört må framhållas, att den avsedda hjälpaktionen givetvis lika litet som hittills bör begränsas till vissa särskilda orter utan att arbetstillfällen böra beredas uteslutande med hänsyn till vad arbetslöshetsförhållandena påkalla och tillgängliga medel möjliggöra.

Med avseende å sättet för beredande av det nya medelsbelopp å 4 000 000 kronor, som jag för ifrågavarande ändamål föreslagit, har — såsom jag redan i det föregående omnämnt — såväl härutinnan som beträffande finansieringen av åtgärder i syfte att bereda ökade möjligheter för igångsättande av vägbyggnadsföretag till motverkande av arbetslöshet preliminärt inom kommunikationsdepartementet framkastats tanken att vid sidan av budgeten taga i anspråk innestående automobilskattemedel. Bland annat med hänsyn till den särskilda karaktären av ifrågavarande medel har visst fog ansetts föreligga för en dylik anordning, och det har synts mig önskvärt att genom den verkställda remissen underkasta detta uppslag ett övervägande även ur speciella budgettekniska synpunkter. I betraktande av de invändningar, som ur sådana synpunkter gjorts från de i detta avseende närmast sakkunniga myndigheterna, har jag emellertid funnit den framkastade tanken icke lämpligen böra vidhållas. Vad finansieringen av de avsedda fortsatta stenbeställningarna angår, har jag i stället ansett mig böra förorda att, på sätt statskontoret tillstyrkt, anslag för ändamålet anvisas å riksstaten. Liksom för innevarande budgetår skett, torde sådant anslag böra uppföras under utgifter för kapitalökning och rubrik »Fonden för förlag till statsverket». Med hänsyn till vad i det föregående anförts angående utsikterna att efter hand vinna avsättning av sten från statens förråd torde man kunna utgå från att, i den mån det ifrågasatta nya anslagsbeloppet till äventyrs icke skulle komma att i sin helhet återvinnas genom för-

säljningar av med detta anslag inköpta stenpartier, skillnaden skall komma att mer än uppvägas genom försäljning av sten från det stenförråd, som inköpts med anlitande av innevarande budgetårs anslag, vilket i sin helhet utgått av andra statsinkomster än lånemedel. På grund härav lärer det nya anslaget kunna i sin helhet anvisas å lånebudgeten. Medelsanvisningen torde liksom för innevarande budgetår böra göras i form av reservationsanslag.

Hinder torde icke böra möta att i mån av behov taga anslaget i anspråk redan under innevarande budgetår.

Jag vill slutligen framhålla, att det med hänsyn till önskvärdheten av att undvika ett avbrott i de pågående arbetena, i varje fall omedelbart efter avslutandet av den hittills gjorda beställningen av sten för statens räkning, givetvis är av vikt, att frågan av riksdagen göres till föremål för skyndsam behandling. I detta sammanhang får jag emellertid omnämna, att efter överläggning, som av mig hållits med representanter för Sveriges granitindustriförbund, medlemmarna av detta förbund förklarat sig villiga att under april månad 1932 utan driftsavbrott fortsätta produktionen vid dem tillhöriga arbetsplatser i enlighet med nu gällande kontrakt med väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och till en omfattning, som motsvarar en sjättedel av de för tiden $^{1}/_{10}$ 1931—$^{31}/_{3}$ 1932 fastställda tillverkningskvantiteterna. Förbundet har därvid förutsatt att, sedan en proposition i ämnet eventuellt bifallits av riksdagen, den under april månad producerade stenen skulle övertagas och betalas av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen enligt nu fastställda villkor för pågående stenbeställning. Mot denna förutsättning synes mig intet vara att erinra.

Ökade möjligheter för igångsättande av vägföretag till lindrande av arbetslöshet.

Bland de arbeten, som kunna ifrågakomma för lindrande av den rådande stora arbetslösheten, intaga vägbyggnaderna ett framträdande rum. En anledning härtill är att söka däri, att dessa arbeten i och för sig äro särskilt lämpliga såsom arbetslöshetsföretag, emedan kostnaderna för desamma i regel till huvudsaklig del falla på arbetslöner samt emedan ett snabbt igångsättande av dylika arbeten, som icke kräva större administrativ apparat, såsom regel är möjligt. En mångfald förslag finnas nämligen utarbetade och godkända för vägföretag inom skilda delar av landet, vilka befunnits vara med hänsyn till kommunikationsintressena påkallade men vilka ännu icke kunnat igångsättas.

I syfte att underlätta finansierande av behövliga vägföretag, vilkas igångsättande tillika finnes påkallat för motverkande av arbetslöshet men vilka ännu icke kunnat påbörjas med statsbidrag i vanlig ordning, hava statsmakterna anvisat medel i begränsad omfattning för utlåning genom statens arbetslöshetskommission till vägdistrikt och kommuner. För närvarande står till kommissonens förfogande för sådant ändamål ett belopp av 2 000 000 kronor, avsatt av till arbetslöshetens bekämpande beviljade skattemedelsanslag och enligt Kungl. Maj:ts beslut bokfört och redovisat såsom en särskild fond, benämnd »väglånefonden».

De arbeten, som understödjas med lån ur arbetslöshetskommissionens väglånefond, utgöra icke nödhjälpsarbeten i vanlig mening, och några villkor be-

träffande lönenivån vid dessa arbeten hava sålunda icke uppställts. Beträffande ränta å lån ur fonden tillämpas för närvarande, enligt vad från arbetslöshetskommissionen meddelats, en räntefot av 4 procent, med iakttagande likväl att under det första året av lånets löptid medgives nedsättning av räntan till 2 procent.

Med den utbredning, arbetslösheten numera erhållit, har ett stegrat behov uppkommit att till den närmaste tiden kunna koncentrera vägarbeten, som eljest skulle hava fördelats på längre eller kortare tidrymd framåt. Det måste därför anses önskvärt att i större utsträckning än vad genom arbetslöshetskommissionens väglånefond för närvarande är möjligt bereda tillfälle till finansierande av behövliga vägarbeten, för vilkas utförande statsbidrag ännu icke kunnat erhållas.

Efter övervägande av för sådant ändamål tänkbara utvägar framfördes i *en inom kommunikationsdepartementet utarbetad promemoria*, dagtecknad den 23 februari 1932, tanken att för utlåning till vägdistrikt, eventuellt även kommuner, ställa till förfogande visst belopp av automobilskattemedel.

I promemorian, vilken upprättats efter samråd med socialdepartementet, förutsattes att, därest en utlåningsverksamhet av förevarande slag funnes böra komma till stånd, bland andra följande huvudgrunder för låneverksamheten borde komma i fråga:

En förutsättning för beviljande av lån borde vara, att fråga vore om ett vägföretag, vars utförande kunde anses vara i och för sig påkallat med hänsyn till den allmänna samfärdselns behov. Såsom ytterligare villkor borde uppställas, att det till följd av på orten rådande arbetslöshet prövades angeläget, att företaget komme till omedelbart utförande, samt att det vore fråga om ett företag, till vilket statsbidrag i vanlig ordning icke kunde omedelbart eller inom den närmaste tiden påräknas och vars igångsättande alltså skulle få anstå, därest icke lån kunde erhållas. Givetvis borde lån ej ifrågakomma för andra företag än sådana, som i förhållande till kostnaden för företaget beredde arbetstillfällen i avsevärd omfattning (alltså ej för ett arbete, t. ex. permanentbeläggning, för vilket betydande del av kostnaden belöpte på material).

Vid prövningen av konkurrerande låneansökningar borde avvägning ske med hänsyn i främsta rummet till arbetslöshetsförhållandena, så att företräde gåves åt företag, som kunde väntas medföra största gagn för arbetslöshetens motverkande.

Ifrågavarande vägföretag borde icke likställas med nödhjälps- eller reservarbeten i vanlig mening. Vid beviljande av lån borde därför icke fästas några förbehåll beträffande lönesättning eller urval av arbetare.

Vad anginge lånens belopp syntes anledning knappast finnas att sträcka sig längre än att som maximum föreskriva summan av de statsbidrag, som i en eller annan form kunde komma att utgå för ifrågavarande arbete.

Ränta å lån borde bestämmas till högst vad som motsvarade den effektiva medelräntan för av staten verkställd upplåning (för år 1931 beräknad till omkring 4·5 procent), med möjlighet för den lånebeviljande myndigheten att därutinnan medgiva den lindring, som med hänsyn till vägdistriktets eller kommunens ekonomiska bärkraft kunde prövas skälig. Sådan lindring borde

kunna ske genom nedsättning av den normala räntesatsen eller, där särskilda skäl förelåge, genom medgivande av räntefrihet.

Av flera skäl syntes det böra ankomma på Kungl. Maj:t att meddela beslut om låns beviljande.

I promemorian ifrågasattes vidare, att för låneverksamheten skulle avses ett belopp av högst 5 000 000 kronor. Med avseende å låneverksamhetens finansierande anfördes ytterligare följande. Det avsedda beloppet borde, såsom förut berörts, utgå av automobilskattemedel. Verkställd undersökning hade givit vid handen, att dylika medel ständigt innestode i sådan omfattning, att ett belopp av nyssnämnda storlek kunde tagas i anspråk utan att svårigheter uppstode vare sig för utbetalande av bidrag av automobilskattemedel enligt gällande författningsföreskrifter eller för fördelning förskottsvis av medel på länsfonderna i den utsträckning, som under senaste budgetår medgivits. Den avsedda utlåningen kunde alltså betraktas såsom ett slags placering av tillgängliga automobilskattemedel.

I promemorian framhölls slutligen, att låneverksamhetens omfattning borde begränsas inom nyss angivna belopp av 5 000 000 kronor. Återbetalade kapitalbelopp och influtna räntor borde alltså icke få användas för förnyad utlåning.

Till följd av remisser hava yttranden över den inom departementet upprättade promemorian avgivits av länsstyrelserna i samtliga län samt av statens arbetslöshetskommission, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, statskontoret, riksräkenskapsverket och fullmäktige i riksgäldskontoret.

I *länsstyrelsernas yttranden* har det i förenämnda promemoria framlagda förslaget i stort sett vunnit anslutning utan väsentliga jämkningsförslag. Länsstyrelserna vitsorda i allmänhet behovet av ytterligare vägarbeten till arbetslöshetens lindrande. Av vissa yttranden framgår, att i åtskilliga fall vägarbeten, som varit påkallade såväl med hänsyn till den allmänna samfärdselns behov som på grund av rådande stor arbetslöshet, hittills måst anstå i brist på medel. I särskilt hög grad synes så vara fallet i de norrländska länen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har i nyssberörda hänseende anfört följande:

Med hänsyn till den synnerligen omfattande arbetslöshet, som för närvarande är rådande inom länet, är det en angelägenhet av största vikt att arbetstillfällen i all den utsträckning, som är möjlig, tillskapas genom det allmännas försorg. Då de åtgärder i detta syfte, som hittills vidtagits, med hänsyn till arbetslöshetens omfattning icke äro tillräckliga för länets vidkommande utan kontantunderstödsverksamhet i icke ringa grad måst anlitas, synes varje åtgärd för beredande av ytterligare arbetstillfällen åt de arbetslösa böra på allt sätt understödjas.

På vägväsendets område kunna arbetstillfällen i mycket stor utsträckning åstadkommas. Behovet av det allmänna vägnätets förbättring och ytterligare utvidgning har blivit alltmera trängande, och detta har medfört, att vägdistrikten redan i stor utsträckning med upplånade medel måst utföra och igångsätta vägföretag innan vederbörliga statsbidrag kunnat erhållas. Härigenom

hava de blivit synnerligen skuldbelastade, och till följd därav kan från deras sida icke påräknas förmåga att utan kraftig ekonomisk hjälp från statens sida gripa sig an med ytterligare vägarbeten. Även de enskilda kommunernas inom länet ekonomiska bärkraft är sådan, att den icke i någon utsträckning av betydenhet tål ytterligare belastning för arbetslöshetens avhjälpande.

Då emellertid, som nyss framhållits, på detta område arbete i mycket stor utsträckning kan framskapas, därest erforderliga medel därför ställas till förfogande — länsstyrelsen vill erinra om, att planer finnas upprättade för nödiga och nyttiga, ännu icke utförda vägföretag inom länet, för vilka kostnaderna beräknats till betydligt mer än 10 000 000 kronor, ävensom att länsstyrelsen vid olika tillfällen framhållit angelägenheten av att statsmedel i större utsträckning än vad hittills skett varda länet tilldelade för vägbyggnader — samt då i den föreliggande promemorian ifrågasatt disposition av automobilskattemedel synes kunna ske utan att därigenom svårigheter uppstå för dessa medels användande i enlighet med därför eljest gällande föreskrifter, vill länsstyrelsen tillstyrka åtgärders vidtagande i angivet syfte.

Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller det synnerligen trängande behovet av en väglånefond, framför allt för motverkande av arbetslöshet men även för ett snabbare utförande än eljest är möjligt av ett flertal oundgängligen behövliga vägar. Länsstyrelsen upplyser, att länets landsting år 1931 beslutat ställa ett belopp av högst 500 000 kronor till förfogande för beviljande av lån till bland annat vägföretag mot 2 procent ränta under tre år men att av nämnda summa numera återstår ett belopp av allenast 20 000 kronor. Efter skogsarbetenas avslutande erfordras, framhåller länsstyrelsen, ytterligare arbetstillfällen, för vilka behövliga medel saknas.

Från några länsstyrelser hava dock framförts betänkligheter mot det framlagda förslaget. Det har därvid huvudsakligen gjorts gällande, att åtskilliga av de företag, som igångsattes huvudsakligen på grund av arbetslöshet i av företagen berörda orter, vore med hänsyn till vägbehovet mindre påkallade än andra vägföretag, för vilkas påbörjande arbetslöshet icke kunnat åberopas. Planmässigheten i vägarbetet komme därigenom att äventyras, och de kommande flerårsplanerna bleve mer eller mindre bundna för bidrag till utförda arbetslöshetsföretag.

En del länsstyrelser hava såsom sin mening uttalat, att syftet med den ifrågasatta låneverksamheten skulle kunna nås på ett enklare och mera praktiskt sätt, om det för verksamheten enligt promemorian avsedda beloppet av automobilskattemedel i stället — i analogi med redan förekommande förskottsfördelning på länsfonderna — *förskottsvis ställdes till de särskilda länsstyrelsernas förfogande* att av dessa disponeras såom bidrag till vägföretag enligt därför eljest tillämpade grunder men med föreskrift tillika, att i första hand skulle tillgodoses sådana företag, som vore av särskild betydelse för minskning av arbetslösheten. Det har framhållits, att man med hänsyn till arbetslöshetens nuvarande utbredning icke behövde befara, att icke medlen genom ett sådant fördelningssätt skulle komma till den ur arbetslöshetssynpunkt lämpligaste användningen.

Med avseende å grunderna för låneverksamheten hava i länsstyrelsernas yttranden framkommit förslag till jämkningar i vissa detal-

jer. För dessa förslag torde jag här icke behöva redogöra. Jag torde emellertid få omnämna, att vad i promemorian anförts i fråga om storleken av det lån, som borde kunna utlämnas för varje särskilt företag, i ett par fall föranlett uttalanden därom, att lån ej borde utlämnas till högre belopp än som motsvarade för företaget beräknat bidrag. Vidkommande den räntefot, som borde bestämmas för utlämnade lån, har i åtskilliga yttranden starkt framhållits angelägenheten av att räntan sattes så låg som möjligt, då de vägdistrikt eller kommuner, som skulle komma i åtnjutande av ifrågavarande lån, ofta redan nu vore tungt belastade av kostnader för bland annat arbetslöshetens lindrande. I några yttranden har tillstyrkts, att lånen skulle generellt utlämnas med räntefrihet.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i utlåtande den 2 mars 1932 i ärendet anfört bland annat följande:

Huruvida det kan anses vara av behovet påkallat att utöver de möjligheter, som redan stå till buds, bereda kommuner och vägdistrikt ytterligare ett tillfälle att för arbetslöshetens bekämpande erhålla lån, innan statsbidrag till arbetsföretagen bliva tillgängliga, undandrager sig väg- och vattenbyggnadsstyrelsens bedömande.

De företag, till vilka tillstånd att påbörja arbetet i avvaktan på statsbidrag lämnats, äro emellertid så talrika, att styrelsen ej har något att erinra mot den föreslagna tillfälliga anordningen för underlättande av kommunernas och vägdistriktens möjlighet att på fördelaktiga villkor erhålla korta lån.

Styrelsen vitsordar, att automobilskattemedel ständigt innestå i sådan omfattning, att med avseende å storleken av det belopp, som avsetts stå till förfogande för lånerörelsen, erinran ej torde kunna göras.

Statens arbetslöshetskommission har i utlåtande den 8 mars 1932, efter en redogörelse för tillkomsten och användningen av den av kommissionen handhavda väglånefonden, anfört huvudsakligen följande:

Väglånefonden har utan tvivel fyllt en jämförelsevis betydande uppgift i den statliga arbetslöshetspolitiken. Den enligt kommunikationsdepartementets promemoria tilltänkta anordningen avser ju också att tillgodose liknande uppgifter. Vidare synes den planerade nya väglånefonden i huvudsak bygga på samma grunder som de, vilka av kommissionen hittills tillämpats vid väglåns utlämnande, ehuruväl med den även ur principiell synpunkt icke oväsentliga skillnaden, att verksamheten skulle kunna svälla ut ganska avsevärt. Att behov av ökade arbetstillfällen föreligger och kommer att föreligga under den närmaste framtiden torde få anses ställt utom tvivel. I den mån den ifrågasatta anordningen fördenskull kan medverka till att detta behov tillgodoses, får den sålunda ur aktuell arbetslöshetssynpunkt anses önskvärd.

Såvitt av promemorian framgår, avser det inom departementet utformade förslaget åtgärder av uteslutande *tillfällig* karaktär. Förutsatt att så blir fallet, synas förslagets allmänna principer lämpligen kunna läggas till grund för proposition till riksdagen i ämnet. Skulle förslaget däremot avse att grundlägga en mera bestående ordning på detta område, påkallas enligt kommissionens uppfattning en närmare utredning av frågan.

Tillskapandet av en väglånefond på 5 000 000 kronor skulle givetvis möjliggöra, att arbetsmarknaden tillfördes ett icke obetydligt tillskott av nya arbetstillfällen i form av vägbyggnader. De härigenom ökade lånemöjligheterna torde emellertid icke komma att i någon större grad minska behovet av i kommis-

sionens regi anordnade reservarbeten, åtminstone icke så länge nu rådande förhållanden på arbetsmarknaden i stort sett bestå. Då de arbeten, vilka äro avsedda att komma till stånd medelst lån från den föreslagna väglånefonden, skola utföras på den öppna marknaden, torde likväl betydelsen av dessa nya arbetstillfällen i viss mån komma att reducera sig till en omflyttning utav den öppna marknadens arbetskraft, medan det däremot är svårt att avgöra, om arbete i någon mera betydande utsträckning genom denna anordning kommer att beredas de arbetslösa.

Arbetslöshetskommissionen har i sin handläggning av arbetslöshetspolitiska ärenden ofta haft anledning iakttaga de olägenheter, som vållas av brist på enhetlighet i hjälpåtgärderna. Med anledning härav är det enligt kommissionens uppfattning önskvärt, att icke tvenne väglånefonder med arbetslöshetspolitiskt syfte förvaltas parallellt med varandra av två olika myndigheter, utan att den av kommissionen förvaltade fonden och den nya sammanslås till en enda för att efter enhetliga principer förvaltas av en och samma myndighet.

Däremot kunna delade meningar råda i fråga om valet av myndighet för fondens förvaltning. Lägges huvudvikten på arten av de arbeten, som genom fonden skulle främjas, torde denna böra ställas under förvaltning av vederbörlig myndighet härför. Om man åter lägger huvudvikten vid fondens syfte, nämligen att i görligaste mån skapa arbetstillfällen åt arbetslösa, synes det ligga närmast till hands att anförtro förvaltningen åt arbetslöshetskommissionen, som genom sin direkta kontakt med arbetslöshetssituationen i orterna torde ha större förutsättning att applicera lånemedlen så, att den arbetslöshetspolitiska effekten blir den största möjliga.

Med avseende på frågan om ränta å de avsedda nya väglånen hava olika meningar gjort sig gällande inom kommissionen. Det har sålunda å ena sidan framhållits, att väglånen borde utlämnas räntefritt, alldenstund vägstyrelserna, i den mån de komma att igångsätta arbeten med lån ur väglånefonden, egentligen fylla en arbetslöshetspolitisk funktion, i vilket fall de med väglånen förenade räntekostnaderna borde gäldas av staten och icke påläggas vederbörande vägstyrelse, och det har jämväl framhållits, att vägstyrelserna i de delar av landet, där behov särskilt föreligger av att genom lån ur väglånefonden kunna igångsätta nya vägföretag, oftast äro hårt skuldbelastade, vadan det även ur den synpunkten icke vore lämpligt att kräva ränta å utlämnade väglån. Å andra sidan har hävdats, att bibehållandet av kravet på låntagares skyldighet att erlägga ränta — med nödig hänsyn härvidlag till de särskilda väghållningsdistriktens vitt skiftande ekonomiska bärkraft — måste i princip anses såsom en ofrånkomlig regel, i kraft av vilken den lånebeviljande myndigheten också finge möjlighet att icke medgiva låneframställningar från vägstyrelser, inom vilkas områden någon mera avsevärd arbetslöshet icke förekommer.

Kommissionen har i övrigt icke funnit anledning till någon erinran mot de i promemorian framförda synpunkterna på den föreliggande frågan.

Vid kommissionens utlåtande har fogats ett av dess ledamot, t. f. byråchefen *K. Bergström* avgivet särskilt yttrande, vilket innehåller bland annat följande:

Lika med majoriteten vill jag, av hänsyn till den rådande tryckande arbetslösheten och i det stora hela under de i utlåtandet angivna förutsättningarna, ej motsätta mig sådana anordningar, som åsyftas i remitterade promemorian. Emellertid anser jag, att det avsedda målet kan nås på en annan, enklare och principiellt riktigare väg, nämligen att visst belopp — liksom enligt promemorian förslagsvis 5 000 000 kronor — av tillgängliga medel för vägväsendet avskiljas för att fördelas under hänsynstagande, förutom till olika vägföretags egen behövlighet, jämväl till rådande arbetslöshet i olika orter. Jag föreställer mig, att

behovet av vägförbättringar är så allmänt inom landet, att vid valet av arbetsobjekt för någon mindre del av tillgängliga totalbeloppet sådana sekundära hänsynstaganden jämväl till aktuell, lokal arbetslöshet väl låta sig förena med det primära kravet på vägarbetenas egen behövlighet.

Sålunda beviljade statsbidrag skulle ej skilja sig från övriga statsbidrag i något annat avseende än i fråga om berörda sekundära motiv för beviljandet. De skulle alltså ej utgå såsom lån. Därmed undginge man på ett naturligt sätt sådana svårigheter, som städse torde yppa sig vid lånetransaktioner av ifrågasatt slag, ej minst i fråga om ränta samt i fråga om normerna för fördelningen av framtida bidrag, då lånen skola infrias.

Statskontoret, vars utlåtande är dagtecknat den 29 februari 1932, har anfört bland annat, att för den händelse det måste anses nödvändigt att på föreslaget sätt uppmuntra till vidtagandet av allmänna arbeten vid sidan av dem, som bedreves av arbetslöshetskommissionen och vederbörande kommuner i form av nödhjälps- eller reservarbeten eller av vissa statliga myndigheter såsom beredskapsarbeten, den föreslagna åtgärden syntes vara godtagbar. Dock syntes ur budgetsynpunkt den erinran böra göras, att det måste anses lämpligare att av lånemedel 5 000 000 kronor ställdes till förfogande. Detta borde i så fall — alldenstund full förräntning å lånemedlen ej, av förslaget att döma, syntes vara förutsatt — böra ske genom anvisning av det erforderliga beloppet under Utgifter för kapitalökning: Förlag till statsverket. Den i promemorian föreslagna anordningen innebure i själva verket ett tillfälligt ianspråktagande av en del utav statsverkets kassaförlag, vilket under vanliga förhållanden disponerades av riksbanken och riksgäldskontoret. Statskontoret kunde i detta sammanhang icke underlåta att framhålla, att genom vissa under den senaste tiden vidtagna eller föreslagna åtgärder statsverkets likvida medel komme att i betänklig grad minskas och att det icke vore uteslutet att, särskilt om ytterligare åtgärder i samma riktning genomfördes, statskontoret för viss tid kunde bliva nödsakat begära kassaförstärkning från riksgäldskontoret.

Riksräkenskapsverket har i utlåtande den 29 februari 1932 beträffande den ifrågasatta låneverksamhetens finansiering anfört, att ämbetsverket funne det framlagda förslaget ur budgetteknisk synpunkt oantagbart. Ämbetsverket har utvecklat sin mening på följande sätt:

Ett genomförande av förslaget skulle innebära, att i riksstaten för särskilda utgiftsändamål anvisade automobilskattemedel finge, innan desamma utnyttjades för nämnda ändamål, tillfälligt tagas i anspråk för finansiering av nu ifrågavarande låneverksamhet. En dylik dubbel disposition av i riksstaten redovisade inkomster kan givetvis icke äga rum över budgeten. Finansieringen av låneverksamheten med innestående automobilskattemedel skulle följaktligen genomföras vid sidan av riksstaten.

Automobilskattemedlen och däremot svarande utgiftsanslag redovisas i riksstaten såsom fristående specialbudget. Tidigare hava automobilskattemedel, som icke omedelbart disponerats, uppsamlats såsom reservationer å vederbörande riksstatsanslag. Från och med budgetåret 1929/30 har den ändringen vidtagits, att de löpande automobilskattemedelsinkomsterna över anslagen tillföras en särskild diversemedelsfond, från vilken de för anslagsändamålen utgående utgifterna bestridas. Någon ändring av automobilskattemedlens karaktär av för löpande verkliga utgifter anvisade medel har härigenom icke

åstadkommits. Såväl nu som tidigare ingå influtna, men icke förbrukade automobilskattemedel — liksom övriga icke förbrukade löpande statsinkomster — utan åtskillnad bland statens likvida tillgångar.

Förenämnda diversemedelsfond utgör sålunda icke någon avskild produktiv fond utan representerar en bokföringsteknisk anordning för redovisning av den till automobilskattemedlen hänförliga specialbudgeten. Denna fond är sålunda av grundväsentligt annan karaktär än exempelvis statsverkets fond av rusdrycksmedel. Å sistnämnda fond äger nämligen en varaktig fondering av löpande inkomster rum och fondtillgångarna äro i huvudsak avsedda att erhålla en produktiv användning.

Vidare må framhållas, att ett genomförande av det i promemorian framlagda förslaget rörande den planerade låneverksamhetens finansiering skulle påverka storleken av statsverkets likvida tillgångar och behovet av dessas förstärkning genom ny upplåning i exakt samma omfattning som vid finansieringens ordnande genom uppförande å riksstaten av ett lånemedelsanslag.

I budgettekniskt hänseende skiljer sig ej den nu ifrågasatta låneverksamheten från statens övriga med särskilda anslagsmedel finansierade låneverksamhet. Anledning att beträffande den förstnämnda låneverksamheten söka anordna finansieringen efter andra grunder, än som eljest tillämpas, föreligger sålunda icke.

På anförda skäl får riksräkenskapsverket bestämt avstyrka, att finansieringen av den planerade låneverksamheten ordnas på sätt i promemorian angivits.

Under förutsättning att berörda låneverksamhet i allt fall anses böra komma till stånd, vill riksräkenskapsverket i stället förorda, att de härför erforderliga medlen anvisas å riksstaten, och torde härvid intet hinder möta att låta det för ändamålet anvisade anslaget utgå av lånemedel. Med hänsyn till arten av den planerade låneverksamheten synes lånemedelsanslaget böra anvisas såsom kapitalökning å fonden för låneunderstöd.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava i sitt yttrande, vilket dagtecknats den 3 mars 1932, i den föreliggande frågan anfört följande:

Genomförandet av förslaget kommer att beröra riksgäldskontoret så till vida, som det skulle föranleda en minskning av de statskontorets kassabehållningar, vilka kunna vara disponibla för att jämlikt § 42 i reglementet för riksgäldskontoret överlämnas till riksgäldskontoret för förvaltning. Detta kan i sin ordning framkalla en ingalunda oväsentlig ökning av riksgäldskontorets redan förut mycket stora lånebehov under den närmare framtiden. Fullmäktige, som ej vilja uttala någon mening om, huruvida tillräckliga skäl föreligga för att för ifrågavarande ändamål taga i anspråk automobilskattemedel, anse sig emellertid ej böra avstyrka, att så sker, därest Kungl. Maj:t och riksdagen efter prövning av förhållandena skulle så finna påkallat.

Departementschefen.

Såsom jag redan förut framhållit, måste det, med den utbredning arbetslösheten numera erhållit och den betydelse vägarbetena hava såsom arbetsföretag i nödhjälpssyfte, anses önskvärt att i större utsträckning än vad för närvarande genom arbetslöshetskommissionens väglånefond är möjligt underlätta ett omedelbart igångsättande i sådant syfte av vägarbeten, vilka i och för sig äro behövliga för den allmänna samfärdseln men vilka i brist på möjlighet att erhålla statsbidrag hittills måst anstå. Vad i länsstyrelsernas och arbetslöshetskommissionens yttranden anförts har givit ytterligare vittnesbörd om angelägenheten och värdet av åtgärder i dylik riktning. Starka skäl synas sålunda tala för att — såsom en tillfällig åtgärd i nu rådande arbetslöshetssituation — medel för detta ändamål beredas.

Inom kommunikationsdepartementet har preliminärt ifrågasatts, att detta skulle ske på sådant sätt, att av innestående automobilskattemedel ett belopp av förslagsvis 5 000 000 kronor toges i anspråk för beviljande, efter prövning i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t, av lån åt vägdistrikt och kommuner till belopp, motsvarande för vederbörande företag beräknat statsbidrag eller bidrag av automobilskattemedel, och på grunder i övrigt, som i förenämnda promemoria skisserats.

Det sålunda framlagda förslaget har visserligen i flertalet avgivna yttranden blivit i allt väsentligt tillstyrkt. Mot förslaget hava emellertid — förutom de betänkligheter, som enligt vad nyss sagts blivit ur budgetteknisk synpunkt framställda — i vissa hänseenden gjorts erinringar, vilka föranlett mig att överväga, huruvida icke en lösning av frågan lämpligen bör sökas på annan väg. Dessa invändningar gå i främsta rummet ut på, att det med hänsyn till åtskilliga vägdistrikts och kommuners redan betydande skuldbörda och stora belastning med kostnader för arbetslöshetens bekämpande skulle ställa sig synnerligen betungande för dem att ikläda sig ytterligare lån med ränteplikt ävensom att det syfte, som avsetts med den tilltänkta låneverksamheten, i huvudsak syntes kunna nås därigenom, att innestående automobilskattemedel förskottsvis ställdes till länsstyrelsernas förfogande för beviljande av bidrag till vägföretag av särskild betydelse för lättande av arbetslöshet.

Gentemot den sistnämnda tanken kan visserligen invändas dels att de företag, som ur här förevarande synpunkt kunna ifrågakomma, icke uteslutande äro sådana, som kunna komma i åtnjutande av bidrag av automobilskattemedel, dels ock att ett realiserande av denna tanke icke i samma utsträckning som en låneverksamhet enligt de i promemorian ifrågasatta grunderna skulle giva garantier för en med hänsyn till rådande arbetslöshetsförhållanden tillfredsställande medelsfördelning. Den förstnämnda invändningen torde likväl — särskilt i betraktande av att anslaget till byggande av landsvägar och vanliga bygdevägar i årets statsverksproposition föreslagits att utgå av automobilskattemedel — sakna större praktisk betydelse. Vad den sistnämnda invändningen angår, skulle garantier av nyssnämnda art enligt min mening kunna ernås genom att en fördelning förskottsvis av automobilskattemedel i här avsett syfte gjordes av Kungl. Maj:t och skedde med uttryckligt angivande av de särskilda vägföretag, för vilkas utförande medelsanvisningen ägde rum. Givetvis bör före Kungl. Maj:ts beslut inhämtas utlåtande av arbetslöshetskommissionen. Beträffande villkoren för meddelande av förskottsanvisning torde vad i förberörda promemoria ifrågasatts med avseende å grundförutsättningar för beviljande av lån kunna tjäna till ledning. Det bör alltså — vilket här ånyo må understrykas — vara fråga om företag, vilkas omedelbara påbörjande är av betydelse icke blott med hänsyn till arbetslösheten utan även ur vägsynpunkt. I sistnämnda hänseende skulle alltså intet avsteg göras från gällande grunder för automobilskattemedlens användning. Det torde kunna antagas, att man på de flesta håll såsom regel skall kunna inskränka sig till arbeten av den angelägenhetsgrad, att de anses böra medtagas i närmast kommande flerårsplan.

Vid iakttagande av vad nu angivits synes på den antydda vägen med för-

skottsanvisning kunna ernås en såväl ur arbetslöshetssynpunkt som i övrigt fullt tillfredsställande lösning av frågan.

På grund av vad jag här anfört är jag för min del beredd att förorda, att Kungl. Maj:t, efter av vederbörande länsstyrelser verkställda utredningar och avgivna förslag samt efter hörande av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och statens arbetslöshetskommission, verkställer en fördelning förskottsvis av automobilskattemedel i och för igångsättande av nya vägbyggnadsarbeten — nyanläggnings- eller förbättringsföretag — vilka äro av beskaffenhet att kunna tilldelas bidrag av automobilskattemedel och vilkas omedelbara påbörjande finnes påkallat för lindrande av arbetslöshet.

För belysande av frågan, i vad mån möjligheter föreligga till förskottsanvisningar av här avsedd art, må framhållas att enligt från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen inhämtade uppgifter innestående, icke i anspråk tagna automobilskattemedel under tiden den 1 juli 1930—den 31 december 1931 aldrig nedgingo under ett belopp av omkring 13 000 000 kronor.

Med det förfarande, som jag här förordat, synes det icke vara erforderligt att för ändamålet fixera någon viss maximisumma, utan storleken av det medelsbelopp, som kan komma att i nu ifrågasatt ordning fördelas, torde få av Kungl. Maj:t avvägas med hänsyn till föreliggande förhållanden.

Vidtagande av åtgärder av den art, för vilken jag här uttalat mig, synes formellt icke kräva riksdagens medverkan. I betraktande av frågans stora betydelse har jag emellertid ansett lämpligt, att riksdagen beredes tillfälle att yttra sig i ärendet. För min del har jag, därest riksdagen häremot icke uttalar erinran, för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att meddela beslut i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag angivit. Med hänsyn till vikten av att åtgärder snarast vidtagas för beredande av här avsedda arbetstillfällen har jag vidare för avsikt att, utan avvaktande av riksdagens ställningstagande i frågan, igångsätta förberedande utredning i och för avgivande av förslag från länsstyrelsernas sida beträffande de vägföretag, som böra ifrågakomma för erhållande av förskott å bidrag i enlighet med av mig angivna grunder.

På grund av vad jag i det föregående anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels för budgetåret 1932/1933 under utgifter för kapitalökning och rubrik »Fonden för förlag till statsverket» till *förlag för inköp av gatsten* anvisa ett reservationsanslag, att utgå av lånemedel, av ..... kronor 4 000 000,

att användas i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående förordade grunder;

dels medgiva, att de medel, vilka inflyta vid försäljning av sten från statens med för nu löpande budgetår anvisat anslag inköpta förråd av gatsten, må under innevarande och nästkommande budgetår användas för fortsatta beställningar av gatsten, likaledes i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående förordade grunder;

dels ock höja den i förslaget till riksstat för budgetåret 1932/1933 under rubriken »E. Lånemedel» upptagna inkomstposten »Övriga lånemedel» med ett belopp av 4 000 000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Nils Hellenius.

Stockholm 1932. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner.
320786